

ОСОБЛИВОСТІ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Аналіз сучасної психологічної літератури показує, що на даному етапі розвитку суспільства все більше уваги приділяється творчому мисленню. Адже при рівних умовах та схожих особистих якостях, успіху досягає та людина, яка вміє творчо мислити, знаходити нестандартні рішення.

Проблема творчого мислення не обходить і професію психолога: для того, щоб розібратися в ситуації та допомогти клієнтові знайти вихід з даної проблеми, необхідно творчо підійти до проблеми, зуміти „побачити” результати кожного запропонованого рішення.

Саме тому метою даної статті ми обрали визначити рівень розвитку творчого мислення студентів-психологів.

На межі XIX-XX ст., як спеціальна область дослідження, почала створюватись „наука про творчість”, „теорія творчості” або „психологія творчості”. Ситуація науково-технічної революції другої половини XX ст. Створила умови нового етапу розвитку дослідження творчості.

В наш час проблема творчого мислення досліджується як зарубіжними так і вітчизняними психологами. Так, В.Н.Келасєв вважав, що основою творчого мислення є народження нового. Поль Торренс визначав креативність (творчість) як процес появи чутливості щодо проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, невідповідності тощо; фіксації цих проблем; пошуку їх рішень, висунення гіпотез; перевірок, змін та повторних перевірок гіпотез; і, нарешті, формулювання і повідомлення результату розв'язання.

Основною умовою розвитку продуктивного (творчого) мислення В.В.Давидов вважає теоретичне мислення.

Отже, дослідження І.Я.Лернер виділив наступні елементи творчого мислення:

- 1) самостійність перенесення знань у нову ситуацію;
- 2) уміння побачити нові проблеми в стандартних умовах;
- 3) уміння побачити нові функції знайомого об'єкта;
- 4) уміння побачити структуру об'єкта;
- 5) уміння побачити альтернативне рішення;
- 6) уміння комбінувати раніш відомі способи розв'язання проблеми в новий спосіб;
- 7) уміння створювати оригінальний спосіб розв'язання при відомості інших.

Творчому мисленню притаманне перенесення – здібність застосувати навичку, набуту під час розв'язання однієї життєвої ситуації до розв'язання іншої, тобто уміння виокремити притаманне лише даній проблемі, від того загального, що може бути перенесене в інші області. Це, за соєю суттю, є здібністю до знаходження аналогій, до вироблення узагальнюючих стратегій, які можуть бути застосовані під час розв'язання широкого кола проблем.

Едвард де Боно встановив, що основні принципи творчого мислення можуть бути підведені під чотири загальні рубрики:

- 1) усвідомлення пануючих або полярних ідей;
- 2) пошуки різних підходів до явищ;
- 3) вивільнення з-під суворого контролю шаблонного мислення;
- 4) використання випадку [1, с.63].

Дж. Гілфорд також виділяв чотири особливості творчого мислення:

1) оригінальність, нетривіальність, незвичність запропонованих ідей, яскраво виражений потяг до інтелектуальної новизни;

2) семантична гнучкість, тобто здатність бачити об'єкт у новому аспекті, знаходити йому нове використання, розширювати функціональне застосування на практиці;

3) образна адаптивна гнучкість, тобто здатність змінити сприйняття об'єкта таким чином, щоб бачити його нові, скриті від спостереження грані;

4) семантична спонтанна гнучкість, тобто здатність продукувати різноманітні ідеї в невизначеній ситуації.

О.М. Лук виділяє наступні риси творчої особистості: готовність до ризику, імпульсивність та незалежність суджень, схильність до гри, самобутність. Творчо мисляча людина, на його думку, відрізняється пізнавальною допитливістю, проявляє критичність, їй у всьому хочеться дійти до самої суті.

Автор також виділив фактори, що гальмують творчий розвиток:

- передчасна та постійна боротьба з дитячою фантазією;

- штучне стримання дитини через побоювання, що дуже швидкий духовний зріст може завадити здоров'ю;

- строга орієнтація дитини на досягнення успіху під час навчання, особливо зовнішнього;

- постійне орієнтування на досягнення авторитету серед однолітків;

- негативне відношення дорослих до різноманітних „дослідницьких” дій дитини, до її постійних запитань;

- намагання відділити „працю” від „гри”, що заважає вільному мисленню;

- реалізація на дітях нездійснених планів та сподівань батьків, що заважає дитині виявити свої схильності та здібності (4, с.87).

Розвитку творчого мислення також заважають (на думку Г.Ліндсея та К.Томпсона): конформізм, зовнішня та внутрішня цензура, ригідність, бажання знайти відповідь одразу, відсутність критичного мислення.

Крім того, як зауважив П. Торренс, за наявності значних результатів за тестами креативності, людина може не досягти великих успіхів, якщо в неї відсутня творча мотивація. І навпаки, наявність відповідної мотивації і володіння необхідними знаннями та уміннями за відсутності творчих можливостей не можуть привести до творчого результату. Тобто, творчість та креативність в результатах дій можливі лише за наявності одночасно як творчих можливостей, так і відповідної мотивації.

Особливу увагу творчості (креативності) в системі професійно важливих якостей приділяв Є.А.Клімов. На його думку, творчість необхідна в будь-якій роботі.

Оскільки професія „психолог” за класифікацією автора відноситься до типу „людина-людина”, розглянемо його думку щодо саме цього типу. „Нестандартна ситуація – це нормальна стихія соціуму. Тому професії даного типу обов'язково потребують творчого складу мислення, здібності ясно уявляти, моделювати варіанти можливих наслідків дій людей, можливих наслідків їх конфліктів, протистоянь або, навпаки, об'єднань” [5, с.134].

І дійсно, стереотипне мислення мало допоможе психологу, адже кожна людина є унікальною, тому будь-яка ситуація, що виникає між людьми, є непо-

вторною, особливою. Саме через це необхідно творчо підходити до розв'язання виниклої проблеми, спробувати показати клієнтові майбутні наслідки його дій, навчити побачити ситуацію в іншому ракурсі, підібрати якомога більше варіантів рішення даної проблеми та вибрати найбільш вдале серед них. А для того, щоб це зробити, психологові самому треба вміти мислити творчо, креативно, нестандартно.

З метою визначення того, наскільки творче мислення розвинене у студентів-психологів, ми обрали виборку, яка склала 20 студентів третього курсу. Були застосовані дві психодіагностичні методики: „Словесні тріади” та „Тест креативності Торренса”.

За умовами першої методики студентам було необхідно об'єднати в одне речення три непов'язаних між собою слова. Таких речень за певно визначений час треба було придумати якомога більше. Це дало нам змогу оцінити показник творчості, швидкості перебігу мисленнєвих процесів, широти й активності словникового запасу.

Завданням тесту Торренса було домалювати (доповнити) вже існуючі деталі. При цьому оцінюються наступні показники:

1. Жвавість (продуктивність, швидкість). Цей показник відображає здібність до народження великої кількості ідей, що виражаються у вигляді малюнків або ж речень, і вимірюється чисельністю результатів, що відповідають вимогам завдань.

2. Гнучкість – оцінює здібність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати різноманітні стратегії розв'язання проблеми.

3. Оригінальність – характеризує здібність до висунення ідей, що відрізняються від звичних, банальних або усталених.

4. Розробленість, металізування ідей – використовується лише для оцінювання фігурних тестів.

В нашому випадку був обраний саме фігурний тест.

Як ми вже зазначали, дані методики були проведені в дослідженні зі студентами третього курсу Інституту психології. Після проведення дослідження нами були отримані наступні дані (див. табл. 1).

Як можна побачити з даних цієї таблиці, у шести студентів (30%) загальний рівень творчого мислення вище середнього, у п'яти (25%) – середній, вісім респондентів (40%) мають рівень нижче середнього і один (5%) – низький.

Результати таблиці також свідчать, що одинадцять студентів мають дещо кращі показники за першою методикою (№ 1, 2, 3, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 20), а двоє респондентів (№ 8, 15) – за другою. Ми пояснюємо це тим, що в першому випадку використовувався вербальний тест, а у другому – невербальний. Тобто, першій групі студентів легше проявити творчість під час словесних відповідей, а другій – у невербальних завданнях. Це також може бути свідченням того, що у студентів першої групи краще розвинене словесно-логічне мислення, а у студентів другої групи – образне. Дане припущення ми плануємо перевірити в наших подальших дослідженнях.

Таблиця 1

Рівень творчого мислення студентів-психологів третього курсу Інституту психології

№	Результати методики „Словесні тріади”		Результати тесту Торренса		Загальний рівень
	Бали	Рівень	Бали	Рівень	
1	3,7	С	10,5	Н	НС
2	4,6	В	16,0	С	ВС
3	4,9	В	12,0	С	ВС
4	4,7	В	11,7	Н	С
5	3,4	С	13,7	С	С
6	5,0	В	14,2	С	ВС
7	5,0	В	22,5	С	ВС
8	1,0	Н	16,5	С	НС
9	2,7	Н	11,0	Н	Н
10	3,8	С	17,5	С	С
11	3,3	С	10,0	Н	НС
12	3,0	С	11,5	Н	НС
13	4,2	В	13,5	С	ВС
14	3,2	С	7,5	Н	НС
15	1,0	Н	13,7	С	НС
16	3,5	С	14,7	С	С
17	3,7	С	9,7	Н	НС
18	3,3	С	9,2	Н	НС
19	5,0	В	7,7	Н	С
20	4,8	В	14,2	С	ВС

Дані двох студентів за двома методиками мають значну різницю (№ 4, 19), причому високі показники у них за методикою „Словесні тріади”, а низькі – за „Тестом креативності Торренса”. На нашу думку, у даних студентів набагато краще розвинене словесно-логічне мислення, ніж образне, що ускладнює для них можливість оперувати новими образами, бачити незвичне у стандартних деталях.

Лише четверо студентів (№ 5, 9, 10, 16) мають однаковий рівень за результатами обох методик. Тобто, вони однаково проявляють свої здібності як під час вербального, так і невербального завдання.

Отримані дані, свідчать, що у студентів – психологів третього року навчання творче мислення не досить розвинене, що свідчить про необхідність приділяти більшу увагу розвитку саме цього виду мислення. Цього можливо досягнути, використовуючи під час семінарських, практичних та лабораторних занять нестандартні завдання, або такі завдання, що мають декілька різноманітних способів розв'язання.

В подальшому ми плануємо визначити особливості та рівень розвитку творчого мислення студентів 1 – 5-го курсів Інституту психології, і в разі необхідності запропонувати завдання щодо його покращення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боно, Едвард де Рождение новой идеи в нешаблонном мышлении. – М., 1976.
2. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта // Психология мышления. – М., 1965.
3. Лук А.Н. Мышление и творчество. – М., 1976.
4. Климов Е.А. Психология профессионала. – М., 1996.

Подано до редакції

РЕЗЮМЕ

В статті розкриваються особливості творческого мышления в целом, и необходимость творческого мышления в работе психолога в частности. Также

рассматриваются особенности развития и уровень творческого мышления студентов – психологов третьего курса Института психологии.

SUMMARY

This article presents some peculiarities of creative thinking in general and necessity of creative thinking in a psychologist's activity in particular. It also analyses

some peculiarities of development and creative thinking level of the third-year psychology students of Psychology Institution.
